

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нин Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1969 ч. февраль 12 | СРЕДА | № 36 (7882) | Өртөө 2 көп.

СЭКП ТК-ның чалаанын бугуар Венг Социалист ажал-
ын партиязы Төп Комитетинин бирги секретары эш Янош
Кадар бо чылдың февраль 6-дан 10-га чедир Совет Эвиле-
ниге байырлап алаашкын кылып чоруп турган.

Эш Янош Кадар Москвага турган үезинде СЭКП ТК-ның
Чыгыш секретары эш Л. И. Брежнев-биле, СЭКП ТК-ның
Политбюро кежигүү, СССР-нин Министрлер Чөвүлелиниң
Даргазы эш А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-ның Политбюро кежи-
гүү, СССР-нин Дээди Соведини Президиумунун Даргазы эш
Н. В. Подгорный-биле, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүү,
СССР-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги ора-
лашкыны эш Д. С. Полянский-биле учурашкан болгаш чуга-
лашкан.

Бесемелер чүректин танымынан байырлап болгаш бу-
руну-биле билиштининг арткан. Аңаа ийи талаа боттары-
ның чурттарында социализм, коммунизм тургузушкуну,
совет-венг харызааларын хөгжүдериниң айтыртыларын чу-

гаалшкан. Оң-биле чергелештир ийи чурттуң, ийи парти-
зын аразында бугуу талаалык алы-дуума кады ажалдашкы-
нын чедикшининг боттанын турарында сеткил ханышкы-
ны, оңу моон сонгаар-даа база улам хөгжүдөр, быжыглар
леп шийтирлэг тургун илгерилеткен.

Алы-дуума ийи партизын төлөөкчилери делегей бай-
далынын, делегейин коммунист, ажалын шимчөөшкүн-
ниң өйү келген чугула айтыртыларын дугайында санал-
чалыч чугаалашкан, бугу айтыртыларын талаа-биле бу-
руу чыгыш эл-сеткилдин бадыткан. СЭКП биле ВСАП тай-
бынын, демократиянын болгаш социализмниң эрге-ажыкта-
рында түштүк социалист чурттарын чыгыш эл, ком-
мунисттерин, бугу ажалчы чоннарын интернационалчы
чангыш эл-сеткилдин быжыгларын эң чугула соруга деп
санап турар.

Эш Янош Кадарга адал кылдыр СЭКП ТК-ның Политбу-
роу бо чылдың февраль 10-да тайлакта тургускан.

СЭКП ТК-ның чала-
нын бугуар Москвага
келген. ВСАП ТК-ның
бирги секретары Янош
Кадар төрөн чуртунда
февраль 10-да чаныш-
кан.

Киев вокзалында Я.
Кадарны СЭКП ТК-ның
Чыгыш секретары эш
Л. И. Брежнев, СЭКП
ТК-ның Политбюро ке-
жигүү, СССР-нин Ми-
нистрлер Чөвүлелиниң
Даргазы А. Н. Косыгин,
СЭКП ТК-ның секретары
К. Ф. Катусев,
СЭКП ТК-ның кидис
эргелекчиси К. В. Руса-
ков олар үдөн.

СОВЕТ УЛУС БОДУНУҢ ЭҢ ТӨЛЕПТИГ ООЛДАРЫН БОЛГАШ КЫСТАРЫН ЧЕР-ЧЕР СОВЕТТЕРИНИҢ ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ КАНДИДАТТАРЫНГА ДЕПШИДИП ТУР

ЧОННУН БҮЗҮРЕЛИ

Хүн бүрү улам калбарып турар сонгулаа кампаниязы бо-
дунуң чугула харысалгалыг үе-чадазынча кирип, чер-чер
Советтериниң депутаттарына кандидаттарны депшидиле-
зи эгелзэн. Бо чугула айтыртыга холбаштырган сонгулаа
мурнунуң хуралдары ажалчы чоннарын политиктиг бедик
идекей-биле эртип, мурнунда болгудан сонгулаада
ышанш, партия биле улустуң бузулбас күчүлүг зөм сиңик-
нен коммунисттерниң болгаш партия кежигүүнү эвестерниң
бузулбас блогунуң күжүн база катан тодаргай бадыткаан.

Бугу Россия Федерациясындазы ышанш, бистик Тыва
АССР-ниң улустуң бугурулгаларында, колхозтарына болгаш
совхозтарына, албан организация черлеринге болуп эркин-
лээн хуралдар ажалчы чоннарын чонгыс эл-сеткилдин,
олар төрөн Коммунист партиянын долгандар сырый кат-
тышканын, партиянын политиканын хажык чонка деткип
турарын чаз күш-биле көргүскөн. Эрге-чазгыра органы—
чер-чер Советтериниң депутаттарының кандидаттарына чон
эл төлептиг ижилерин—мурнак ажалчыларны, колхоз-
чуларын болгаш интеллигенциянын төлөөкчилерин, пар-
тия, совет болгаш профсоюз, комсомол ажалдашкыларын,
коммунисттерни база партия кежигүүнү эвестерни бир үн-биле
депшидип турар.

Бо чурукту Кызыл улаң чугула учулашканын башкылар
коллективинин сонгулаа мурнунуң хуралынын үезинде
тыртыртып. Кызылдың № 70 көдө сонгулаа округтун та-
лаа-биле хоорай Советиниң депутаттын кандидатына
учулашканын башкызы Наталья Санданова Сарыг-оолду
депшиткен. (Оң хураадын киржикчилеринин ортузунда)

Оң талаа чурукта Кызыл улаң хураадын
Екатерина Николаевна Аракчаа. Оңу ол коллективтин ке-
жигүүнери хоорай Советиниң депутаттын кандидатына
депшиткен.
О. ОХЕМЧИКТИҢ ФОТОЛАРЫ.

Чоннун төлептигери

ТЭЭЛИ. (Телефон-биле).
Бай-Тайга район Советиниң
болгаш районунуң чер-чер Со-
веттериниң депутаттарына
кандидаттар депшидери эге-
лээн.

Район Советиниң депутат-
тарының кандидаттарына
«Тээли» совхозтун Эрг-Хавак
сүт-бараан ферманынң № 13
сонгулаа округтун комсо-
мол, мурнакчы саанын
Совилбаа Беленкова Салча-
ты, ол-ла совхозтун Найрал
салбырыннң № 4 сонгулаа
округтун дуржулгалыг хой-
жу, коммунист Иргит Дуула-
нович Содунамын депшит-
кен.

Совхозтун инженер-техник-
тиг ажалдашкыларынн ийи-
ти хуралы суурун төп № 19
сонгулаа округтун район
Советиниң депутаттын кан-
дидатына тарал эргелекчи
Борбан-оол Биче-оолович Мо-
гущу бир үн-биле депшит-
кен.

«Мурнакчы» колхозтун төп
сууру Шуйнун Нордоо куду-
чунуң чон талаады № 20
сонгулаа округтун район
Советиниң депутаттын кан-
дидатына партия райкомун
ун бирги секретары Алек-
сандра Аймыжевна Салчанты
бир үн-биле депшиткен.

«Тээли» совхозтун Бай-
Тал салбырыннң Түрүлгө
хойжу бригаданынн малчы-
нарынн ийи хуралы рай-
он Советиниң депутаттын

болгаш партия эге организа-
цияларынн секретары-
нын сонгулаа кампаниязын
чорудар дугайында айтыр-
тыларын чугаалажы көргөн се-
минарын баш удуз эртир-
ген.

Район Советиниң депутат-
тарына кандидаттар депши-
дери бо чылдың февраль 8-
тен эгелзэн. Бүрүн-Хенин
сонгулаа округтун район
Советиниң депутаттын кан-
дидатына ийи совхозтун кол
аргумент, ажалчы специалист
Валентин Васильевич Хан-
гаевти депшиткен. «Бүрү-
лаар» совхозтун төп сууру-
нун № 8 сонгулаа округтун
район Советиниң депутат-
тын кандидатына совхоз
директору Николай Иванович
Малышевити депшиткен.

Кудуласту суурун чурт-
ташкыларынн ийи хуралы
район Советиниң депутат-
тын кандидатына Тыва
АССР-нин алдарлыг малчыны
Чигит Санчаевич Янмазын
бир үн-биле депшиткен.

Эң экилерни депутаттарның кандидаттарына

САМАГАЛАЙ. (Телефон-
биле). Район Советиниң депу-
таттарына кандидаттар деп-
шидери ур районуң чер бу-
рузунда калбарган.

«Ан-Эрик» колхозтун № 24
сонгулаа округтун район
Советиниң депутаттын кан-
дидатына ийи колхозчын
Дембров Шарбаевич Соппын
депшиткен. Малчы Д. Сопп
колхозтун мурнакчыларынн
бирөөн. Ол эртен чымын
бир кодан анык инекти ка-
дарып турган. Бир башка
онааштыр хонукта ортула-
а-биле 975 кг. тегеде дегини
ап калган. Инектериниң күш-
дөңгөлө амгы үеде семп-
шырар.

Ол-ла колхозтун № 37 сон-
гулаа округтун район Со-
ветиниң депутаттын кан-
дидатына ийи колхозчын

даргазы Дончун Партневич
Лавровти депшиткен. № 35
сонгулаа округтун район
Советиниң депутаттын кан-
дидатына ур колхозтун дар-
газы Улаан-оол Чылаан-оол
Эрендеити депшиткен.

«Тес-Хем» совхозтун Он-
гар-Оденте малчыларынн
ийи хуралы район Советиниң
депутаттын кандидатына
мурнакчы кадары болгаш
идекейлиг хой-ништин эш
Сопп Чиктейн бир үн-биле
депшиткен. Ол колхозтун төп
суурунун Мугур кудумчу-
нун № 23 сонгулаа округтун
район Советиниң депута-
тынн кандидатына хоотун
малчы, маадыр-те Сенде-
маа Сыратты депшиткен.
Хойжу С. Сырат эртен чы-
мын төрүрү чүс хойга онаш-
тыр 85 хураганын, хой бү-
үзүдө 3 кг дүктү алган.

Берт-Дамын № 39 сонгу-
лаа округтун район Со-
ветиниң депутаттын кан-
дидатына совхозтун мурнакчы
механикатору эш Дин Кар-
саанын депшиткен.

«Чодураа» колхозтун Кара-
Шатта малчыларынн ийи
хуралы район Советиниң
депутаттын кандидатына
мурнакчы кадары болгаш
идекейлиг хой-ништин эш
Сопп Чиктейн бир үн-биле
депшиткен. Ол колхозтун төп
суурунун Мугур кудумчу-
нун № 23 сонгулаа округтун
район Советиниң депута-
тынн кандидатына хоотун
малчы, маадыр-те Сенде-
маа Сыратты депшиткен.
Хойжу С. Сырат эртен чы-
мын төрүрү чүс хойга онаш-
тыр 85 хураганын, хой бү-
үзүдө 3 кг дүктү алган.

Ажалчы чоннарынн күш-ажылы идепкейи

ТООРА-ХЕМ. (Телефон-биле). Чер-чер Советтериниң сон-
гулаага белетке ажалдары Тоюу районуң Ааа көдө
Советинде калбарган. Көдө Советтин беш ийи составт
сонгулаа комиссия болуп ажалчы эгелзеп киришкен.

«Совет Тыва» колхозтун партия комитети (секретары эш
Хондир) согуучулар ортузунда агитса-массалыг ажалдарын
кылаары берген. 30 ажал агитаторлар согуучуларын
балайларында быжыглаттыган. Агитаторлунуң дерзек, агит-
аторларынн семинар-курсуз хураалын ийи талаа чыгар-
ган. Оон ийи тос агитаторлар ажалдап турар. Бай-
тайгы эолгоде Совет Конституциянын, чер-чер Советтериниң
ге сонгулаа Дүрүмүнүн, совет демократиянын дугайында

таймыр ажалдарын агитаторлар согуучуларга кылып
берилзэн.

Сонгулаага белетке ажалдар-биле холбаштыр ажалчы чон-
нуң ортузунда күш-ажылы болгаш политиктиг көдүрүш-
күн улгаткан. Ылаңгыла мал кыштаглаашкынынн берге
ажыларынче кол күшү уландырган. Ам төрттүнгөн 20
ажыл бызаа чыгыр чонка камгалап адышкан. Санчы Рал
Шой-Бурон бо чымын бодунга быжыгалап инектериниң би-
рөөнүн 2 муң этр сүтү сапп алып деп хураалга
алган. Колхозтун түзү аянозу бо чылдын тузунга белет-
кеке чогуур 1000 кубометр мыймаын 432 кубометрин белет-
кзэн.

Район Советиниң депутат-
тарынын кандидаттарына
«Чодураа» колхозтун дар-
газы Олег Салбааевич Кимин,
ында көдө Советтин күш-
комунун даргазы Михаил На-
дымович Епакты депшит-
кен.

А. ДЕМБРЕЛЬ,
бистик көрр.

Коммунисттин тураскаалы

Надежда Константиновна
Крусскаяның төрттүгүн ху-
лүдөн бээр 100 чыл болуу-
га тураскаалыг эртем конфе-
ренцияны Крусскаяның төү
музейинге февраль 10-да бо-
лаг.

Конференцияны музейин
директору В. Г. Вербицкий
эге сөзү-биле ачкыган. Баш-
кылда эртемдериниң кандала-
ды Е. К. Моисова «Н. К.
Крусская — В. И. Ленинниң
өңүчү болгаш эки» деп клет-
көз кылган. Музейниң конфе-

ренцияга киришкен эртем
ажылдашкылары, төүгү эртем-
деннери, башкылар Надежда
Константиновнаың ажал-по-
рудагы ажалын кикчилде-
лиг болгаш өскө-даа талаа-
рынн дугайында клеткедер-
ли, динидагыларын, ажал-
чы аңгынын херээ дээш ол
кайгамчыгын төрөжөн ком-
мунист делемселетин билдир-
ген, оң-биле ужурашкын чораан-
нарын састымшыларын
дыңаал.

(СЭТА-ны көрр.)

БАЙДАЛАМ-ДАА БЕРГЕ

Мал кыштагладышкынын организа-
цияларынн комсомолчуларын, колхозчуларын болгаш
совхозчуларын ажал-ништерин СЭКП-ниң Бий-Хем райко-
му, райкомун болгаш чамдык ажал-аңгыларынн удур-
туучуларын конгүт четтес организастан турар деп, чонка
чаа СЭКП обкомунуң бюрору демдегзээн болгаш.

Бо байдалды эдер талаа-биле районда ам кандыг хемче-
лерин ап турарыл! Мал кыштагладышкынын чедикшининг
ириг организастан хандырыл-биле февралдың 7-ден
март 1-ге чедир шалынын байдалды чаралап болгаш бо
ажылды удуртуп оперативтиг болукту тургускан.

Мал чемчери сөөртүр автомашиналар-биле хандырыл-
дугайында Туран хоорайга бугуруте черлерин, организа-
цияларын тус-тус ажал-аңгыларга хамарыштыр хулаан.

Чижээ, «Салыскы» совхоза (мурнуунда «Искра» болгаш
«Тилдег» колхозтар) районун амырал хандырыл-
комбинат, ийи ажал-аңгы, күрүнең аңгылар-тымын кол-
дери, «Өнө» совхоза — ийи ажал-аңгы чери, «Хадм» со-
хоза — ийи камгаладышкынын станциязы, «Кызыл тараа-
ны» совхоза — күрүнеңин сорт уастыгу дуаалар кылдыр
планнаан.

Эргекон чугула дзон черлерге патина, суббота санында
субботниктерин чорудуп турар. Чижээ, № 213 округ эргелек-
чусту, хоорайнын одалга, тараа белетке черлери фев-
ралдың 7 болгаш 8 хүнеринде «Салыскы» совхозтун Сай-
ды-Кара ферманынче маа дөзөр хирээди дажыглан турар.
ДОСААФ. № 1467 округ-бүдүргө болгаш өскө-даа чер-
лер сууру база-ла ийи ажалды организастан.

Будук-бүрү чемчери чымын организастан. Туран хоорай-
да чамдык коллективтер маа чон каан бээр демир кооп-
наларын кылып, ажал-аңгыларга чорутканын. Ол-ла со-
рулгага уастыру комбинат планнап алып кылагын маа-
ларын база берип турар.

Мал чемчери тывар талаа-биле хемчеглерин ап эгелзэн.
Ажал-аңгыларын хой малчыларын экилзедзэн. Криво-
реж крайынн Ермаков районунда малдың бодун-даа,
хонускаалыг-даа чемчери састым ап, оңу сөөртүн алырын

организастан. Саванын дооруп, мабырады бустап малга
бээр, аңаа холуксааларын кылар. Районга Кызыл-Хем
аңдыл хымгышынн кезерип база организастан. Холд
хымгышынн бар куралдарын шүптүзүп кезип, мал чон
кылдыр ажалган.

Сөөгү уде Кривоарск крайдан сапп, селосту сөөртүп
турар болгаш ылаңгыла комсомол райкомундан аңаа барып,
саван пресостер аныктарын чоруткан, оларынн шалынын
дугайында айтыртыларын чонгелзип тургаш шийтирзэн.
Оң-биле кады хойжуларга эң дээр аныктарын састым,
шиктер кылдыр чорутканын.

Бо бугу чүдүдөр экидир. Хемчеглерин чонка чаа мып-
чар ап эгелзэн чүе болганда, оң кайы хире боттуг бо-
лур чонку хүнерде көстүп келири чугаажок деп, ажал-
аңгыларынн удуртуучуларын бугурулдеп болуп турар. Ын-
дыг бола-даа көрдүгүн хемчеглерин күдөдир талаа-биле
четтестер ам-даа хой.

Чамдык ажал-аңгылар малдың бодун чемчери Кривоарск
крайдан-даа, өскө-даа черлерден сөөртүп дун-хун чонка
организастан турбуге, «Хадм» колхозта болгаш «Шив-
ли» совхозта ол ажалды сөөгү хүнерге чедир шузуу-
дудын шыдаан. «Кызыл тараа-ны» колхозта мал чемче-
ринн талаа-биле бойла чүгөр дээр хон-биле, чижээ,
Кривоарск крайдан малдың бодун чемчери сөөртүр
ажылды организастанычче онза салым салба хевир баа
бар.

«Салыскы» совхозтун Сууру суура (мурнунда «Тилдег»
колхоз) ажал-аңгылар донгелеринн бугуруте-биле ке-
зин, машиналарга чүдүркен, мал бээр эки чон ботун
турарынн дуржулгаларын турбуге, бо ажалчы кичөөлөгү ра-
йонда копка салдыган, оңу таарылга хевирне органи-
застан турар.

Ийи угуз куралдарынн четте ажаллаа чорук ха-
рысалга чон чоруткун дөзөдөр. Мынчанга мал кыш-
тагладышкынынн эң харысалгалыг бо үеде онза хамар-
ышкан бугу хемчеглерин алып. Малдың өлүн хоралары ра-

йонда улам көндүп турар дээрин утпас ужурут. «Кызыл
тараа-ны» колхозтун Лавровте хой өлүн хорар чорук сөө-
гү үеде көндүзэн. «Өнө» совхозта база мал хоран турар.

Ылаңгыра «Салыскы» совхозтун (мурнунда «Искра» ко-
лхозтун) Сайды-Кара ферманынн малдың чыдырын хой бо-
луп, ол дугайын СЭКП обкомунуң бюрору база бодунуң до-
таалыга айткан. Ол хире угуз салгындарлар турда-ла,
чонка чаа аңаа концентрат-биле халун эрттир чемчери-
нн 40 баш мал база өлгөн. Маада холбаштыр айттыр
салгыра, моон мурнунда болган таарылгаларга хамарыш-
тыр хемчеглерин алган, байдал эңикчир бар чыткан чүе
болгаш, а бо уядаа контролду копкадан ол болу бер-
ген деп, көдө ажал-аңгы эргелекчиси ажалдашкылары чу-
гаалан турар.

Ылаңгыра ол таарылгалыг үезинде ур эргелекчид тускай
эртемчилерин. Көдө ажал-аңгы министрствозундан тускай
эртемчилер ийи байдалды калчип көрбөзүн деп айтыр-
гыр туруп келдир. Кыштаглаашкынынн берген байлр бо-
ганд, олар харын-даа ол талаа-биле дуза көргүдөр ужу-
рут турган.

Малчыларынн амырал хандырылгалыг талаа-биле
калды хемчеглерин ап турарыл! Бо үеде илаңгыла хойжулар
эң чай чон болганда, оларынн бажындарын хоорай, суураал
чурткашкыларын экилзедн тургаш чутайлан бээриниң хем-
чеглерин алып бис деп, кыштаглаашкынынн талаа-биле опера-
тивтиг болуктун кежигүүнери чугаалан турар. Мынчага
моон мурнунда ол кылдынн болбаа турган бе деп айты-
рынын олардан салыр херек.

Мынчанга Бий-Хем районда мал кыштаглаашкынынн ам-
даа берге байдалда туруп турар. Партия, совет, көдө ажал-
аңгы органын, ажал-аңгыларынн удуртуучуларын кылып
алган планларынн илаңгы күдөдир турган, бо харысал-
галыг ажалчы районун бугу ажалчы чоннарынн күжүн
мобилизастан эң чугула соруга болуп.

С. САМЕЛ-ЛЮДП.
«Шыныч» тускай көрр.

СИБИРЬ ШӨЛҮЛГЕЗИНГЕ

Брянскийский Курган ар- хивинде чыгыт айтышкын бижи калагатын чыгар, ону орадагы губернатор При- локский Красноярский по- лиймейстеринге чурткан бо- луп турар. 1898 чылдын май 30-де бижитинген ол доку- ментте Нележа Константи- новна Кругская ажык хай- гаралды тургузарын, а «сүт орту ажитына бээр» ону Ми- нусинскке уезд полиций- нын начальнигинге өзгөчө доктаатынган эрттирилге хе- ретчеллик берген, чурттарын сүмелен турар. Айтышкын бижиини төнчүзүндө «Кру- скийский Красноярский уезд уезинин дугайын» дини- нын неген турар.

«Ажыктын аягыны хос- таары дээр демиселер ая- лелинин» херезини талазы- биле Владимир Ильич Ленинни туулу хорутуулаан сөөлүндө, Надежда Константиновна ба- за ийи уула туулу хорутуула. 1897 чылдын мартта ону ка- ра-бажында үндүрүш, Петер- бург полицийинин ажык хайгаралына кыргын. Ол үе- ле Шунескоего турган Вла- димир Ильич Надежда Кон- стантиновна калы чурттар дугайына чага бижээ.

Чага ол чөпсөөрлөп ха- рылаан болган Ийижи де- ректер министрствонга ди- легт кыргын: «бир өзсө кем- че кылдыр мен» кылды чүе- оннажыр алар болза, шөлү- ге черин маан дүштүмүнү о- ртот турар черинге болу- руу» дилей.

Ол дилей хандырткан. Орадагы губернаторуну ай- тышкын бижиинде — «Ма- лославская кудумчуу. Бо- лавованын бажыны» деп де- мегеле Кругская Краснояр- скиге келген, каа доктаатын- ыла билл алдырыга баа ол хоорайга он турган уезинин тамык ылаптыг чүлөдөрү тодарып алдырыга меде ду- залаан.

Ол үе дугайын Кругская бо- лу салтышкындар каа-ла- олурт бижин каа: «Шунес- коеже бар чораз»... мен Красноярскиге ийи неже хир- е чурттар ужурут болган мен. Ийи мен бир-ле фель- шеринге чурттан, олар- ны столуун кырына чы- кан Писаревтин номуу хал- дышкы-биле номчуп турган мен».

Кругскаянын түр турган ба- жынга (ол ам-даа бүдүн хе- вээр аркан) чыл муруну- ла Ленин баа чораз чүе-лр. Н. К. Кругская биле он авазы Елизавета Васильева 1898 чылдын май 3-те ууз- зөөс парад-биле Минусин- скиге чорупканар. Оларны ап чораз чүтүлде Владимир Ильичке хой номар, поган халыптыг керосин лампазы, Ленин биле каа Шунескоего

ский чедип келген. Он шү- ту калы үнгөш, Оскар Алек- сандрович Энгбертинге бар- ганнар, келген байырал-биле ала байыр чедирген соола. «Холдт майны хуу келди, ажык човал орук чайла!» деп, май бирин сурагыт кы- зын калы ыргаккан. Баштап орустат, он соода полкатп ирмашкан, он диктан хоста- лы берген Ейсейин эрииче улапканнар.

«Безе» бистинге шүтү чыгып келген, баа катап ыргаккан бис. Промискийин каады баа чедип келген, ийири кыжж алам биле Папа баа каттыжа берген. А дүе Ильич биле бис, канчанга чүе ийи, ууу чалай берги- вис, бистин-кажан-бир кыжж болуруус күштүг ажыкын демонстрациянын дугайын кү- зөп болж берген бис.

Владимир Ильичини шө- лүтүргөн хуусаанын тө- нер чоруктуулаан-биле холбаш- турар, 1899 чылдын ийи чар- тымыла чурттар чаз чер шил- дил алды дугайына айтыр- тургустуну келген. Владимир Ильичини наймыла болган улут улетурут чамык хоор- айларга чурттарын хоруп каан чүе болган. Псковче чоруп деп шитинири алган.

Шөлүгезини артык Псков- ка эрттирген деп Кругскаяны дилеон алган, полицийини де- партамента Ейсей губер- торунге чыгыт мындыг ай- тышкын бижи чурттан: «Минусинск уезинин Шунес- кое сурта полицийинин ажык хайгаралынын алаанда турар Надежда Ульяновна (төрү- минден Кругская) Псков хо- райга чурттар-биле шилтип алдырып чөпсөөрлөп дугайына он дилеон Ийижи херетер министрствонга хандырткан шылдыктын деп көргөн дини-ныр дугайы.

Надежда Константиновна Сибирин чораз сөөлүндө амдыралынын сөөлү ху- неринге чыры ол край-биле болуун харылааан үсөөн. 1917 чылга чедир ол шөлү- ге ашты-биле, ол черин тараачыныр-биле бижиле- жип, а революция сөөлүндө ол черини хөгжүлдеин аажок сонуртат, сүмелери-биле ду- залаан чораз. Минусинский Н. М. Мартынов атыг муз- ейини Төгү-революция салы- рын Шунескоего, а он дө- лүмө В. И. Ленинни бажы- мухейлерини организастарына ажал-херетч кыргышкан.

Ам үе Шунеское ийи бажында — шөлүге үезинде Владимир Ильич биле Надежда Константиновна чурттан турган бажынырына эртен чүс чылдын төнчүзүндө оларга турган байлаанын катат тур- гузун турар.

Евм ВЛАДИМИРОВ. (ПМА).

ДЕЛЕГЕЙ БО ХУННЕРДЕ

ЧКП-НИН ОТЧЁТ-СОҢГУЛДАЛЫГ ЖУРАЛДАРЫНГА ХАМААРЫШТЫР

ПРАГА. (СЭТА). Чехослова- кийда Коммунист партия- нын өтө организастарынын отчёт-соңгулдалыг жураалды өтөзөл. Партиянын доку- менталери, чүтү-да мурун ЧКП ТК-нын поборь плену- му шитирлерин тодаргай таймбырлап чугааажыры ол хуралдарын кол ута-шын- ары болган турар ужурут деп, «Руде право» солуп бижээ. Коммунист партиянын а- дилалери болган оларын кы- жгылырын улам идеологич- дериче боттарынын кол кы- зөнтөйи салыр, партия, бү- дүрүлге ажыкын чөтпесте- рин анализир, оларын чай- ладырынын аргаларын тывар ужурут. Партия хуралдары партиянын дайынчы өзү-биле ажылдар аргалыг мөзүүн улам күштөдирген, ЧКП- ны чыгыт аитыг болуурун чөтө айтканга, партиянын шитип демократиялык хөг- жүдөринге, партиянын ролон болган медедизит сатгыла чуртун бижылаарына ду- за чедир сорулгалыг деп, со- луп айткан.

Партиянын отчёт-соңгула- лыг хуралдары ЧКП ТК-нын сөөлүг пленунарнынын шит- пирлерин амдыралга бот- тандырып-биле холбашкай айттырларын чугааажы- рычы кол кыргышкан салып турар. «Бо үенин айттыр- ларыга хамаарыштыр. Но- арьда үндүрүш шитир — үенин байдалыга чогучалыг болган укур-дугалыг доку- мент» деп эгелг кылдыр «Руде право» номукчуларынын чагааларын парлар үндүр- гөн. Олар политиктиг ажыл-чору-

дугайын үдөзүн ЧКП ТК- нын поборь болган декар- пленунарнынын шитирлерин болган турар ужурут деп бижээ. Чагааларда парла- та, радио биле телевидение ол документалери деткир орго- жок чугула ажылды чурт- таан, сөөлүг пленуны шит- пирлерин чөтө чөтпөс тайм- бырлаан деп шүтүчүлөз. Ол документалери хой-хой кы- жыр мичанган амдыга чед- ир байбей турар. Чагаалар- ым бижээлер ол шитир- лерин укур-дугалыг чөтө катан таймбырлап эгелээр, оларын ута-шын-арынын ду- гайында чүдүдөр, таймбыр- лалар парлар үндүрө чогуу деп сүмөз.

Отчёт-соңгулдалыг хуралдар эртти турарына холбашкай Чехословакиянын шитип по- литиктиг байдалынын болган партиянын сорулгаларын дугайында «Руде право» Ч. Цисарян чүтүн парлар үндүргөн. 1968 чылдын январь биле август аралында үе- со- циалист демократиялык ай- тыргаларын хой-хой кыжыр хайжыдып, политиктиг систе- мынч мөзүүн либерал-бур- жузатты өзү-биле билдир үе- дер-биле ол айттырларын солуп турган деп, «ук үеде тургустунга байдалы чуга- лаан, Ч. Цисарь демдегелээ, «Натпелде, Национал фрон- туга, күтүлгө Коммунист партиянын укуртуучу ролу- ну марксизм-ленинчи прин-

ципийи орунуга... олар реак- сыйг күштөргөн, коммунизм- ге укур оппозициялык хостуг демиселер чурттар дээр идея- ны суртаалды, чурттарлар чидилген, ажык демисел бо- луп байдал тургустуну тур- ган» деп, автор айткан. «Советке укур ажык демисел чурттарын алерелдери крө- тут, Варшава Керезинде үнериче, Чехословакияны нейтралитеттег деп чарла- рычы, барын таламы күү- нелер-биле сыры харылаа- лар тургустунче кыжыры- лар дини-ныр турган» деп, ол бижээ.

Ам партия ЧКП ТК-нын сөөлүг пленунарнынын шит- пирлерин барымдалаан, чыгыт аитыг кылдыр катты- жар ужурут деп, ол чүдө айткан.

Партияда оппозиционист үе-дерини эдизелчелери по- литиктиг боттарынын аягыт мурунда-ла күш тургустун боугар хайжыды, өкүстөр орадажышкындар кыжы- рында ойталаан деп, ав- тор демдегелээ. «Барын үе-дер партияга политиктиг болган организастыг болур талазы-биле хөра чедир, партиянын аватарга болур ро- лонга ойдангыт үүдөлдө- лерин кылмы турар, мичан- ган партияга кол аймак бо- ган» деп, ук чүдө чуга- лаан.

(СЭТА).

ВАШИНГТОН, 10. (СЭТА). АКШ-тын сенатынын 12 кежи- гуну болган оң конгрессини төзөдөктөлөр палатасынын 38 кежигуну каттырган ме- делелин чарлап үндүрүш, алаа ыланга аялут төп- секти таратпалык дугайы- ла керези эң дүргө бадыла- рыпте, стратегия чөтпөс бу- дурени кызыгарлаар, он тураларын өзөжөдир дуга- йына Совет Энциклопедия- биле АКШ-тын чугааажышкы- нарын чоруп эгелээрчө сенатты кыгырган.

Медегеле делегей бай- далыны дүштүрүлүүн чы- рылдарын хандылар дээр АКШ-тын чөтпөсөнишкени үндүр чарыгалдарын кыжы- рынча баа кыгырган. АКШ-тын шериг чарыгал- дары чурттан камгалаанын хергелдерин ыраа ажан- деп, медегеле чугалаан. Кон- гресс кежигунунын чуга- лаанын боугар алдыга, он уламында АКШ-та кыжыр- нын хергелдерин хандыр- ынче күжөжышкы салыры уттулугу.

Медегеле ат салганна- рын аралында сенат кежигу- ну Хэтфилд, Макговерн, кон- гресс кежигунери Морзе бол- ган Костенмейер олар бар.

Сенатта демократтар уу- ртукчу Монсфилд болган рес- публиканчы, Нью-Йорк шта- тан сенат кежигуну Джавит Ассошиейтс—деп Пресс аген- тилеллиг корреспондентин- биле чугалаашкан, АКШ-тын шериг бөлөждин кыжыр хе- рек деп баа демдегелээ.

Африкага удур сүлчээ

ЛОНДОН. Кейптаунда кел- ген дини-нырларын боугар алдыга, Мурнуу-Африка Рес- публиканын камгалаа ми- нистери П. Ботани чалаанын боугар ол республикага Пор- тугалия планарын төлө- лөп алып деп шитирлөөн. Союдагы млар дорачылаа кыжыр генералдарга колон- затор-генерал мичанган ала- дап келген.

(СЭТА).

лиа биле Португалия нацио- нал-хосталгалыг шитир- кинин күштөдиргенге са- гышсыраа, Африканын па- ртиоттары укур каа деп- ны демисел чорутарын дорай планарын төлө- лөп алып деп шитирлөөн. Союдагы млар дорачылаа кыжыр генералдарга колон- затор-генерал мичанган ала- дап келген.

(СЭТА).

Деткимче алганынга өөрүп четтирген

АММАН. Совет Эвдизелчи профивел организастары Амманда дээр келгенге бөр дузаламы чүгүн чору- дуп берген. Ол чүгүт чедир берген профивел төзөл- лери Иорданияны премьер-министрин орадажышкы Ах- мед Туван хуула алаш, Израиль агрессиянын түнелинде кончур берге байдалга таарышкан, дескен арабтарга со- вет хой-чын организастарынын чагаа сепкиндиле- биле дузаламы берги турарына чүрөкч ханымында өөрү четтиргенин чугалаан.

(СЭТА).

Чөнгөөлөр үргүлчүлөвишаан

ПНОМПЕНЬ. Сайгон өзү- турумуун шериглери Кам- боджанын Свайрент мөжү- зулда полицийин хайгарал черини деисекерин мино- мистар-биле боолаан деп, Пномпенде үнү турар «Ко- сан Тенхен» солуп дини- кан.

Парламент дини-нырларын боугар алдыга, Камбод- жаанын Свайрент мөжүзу- ла америк шериглер болган Сайгон өзү-турумуун шериг- лери үргүлчү халлап турар.

Америк, сайгон дый- дыктарын холудын Кам- боджанын аймага тава- рын олган таймын чурттан- чыларын ийи саа ба- рык 300 кыж чөткөн.

(СЭТА).

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

СЭТА.

Таймырнын херээженнеринин белээ

Сибирь шөлүгезини үе- зинде Надежда Константино- на Красноярский крайны эки билл алган. Ол Шунеское- ден аягыла Красноярскиге, Минусинскиге болган хой суурларга чораз. Тараачы- нар-биле таныжыл, Ейсей- ния бичи аймак улустары- нын амдыралын сонуртат чораз. Эрткен чүс чылдын төнчүзүндө, бо чүс чылдын эгезинде ол бичи улустар оа- ту тонониин кыжыгарына чөткөн турган. Чижээ, өвөнкөйлер херээжен чоңу калды-даа эрге-шөлө чоң куулар чораз. Совет эрге- чаргытанын баштайгы чыла- рыла тургускан Солтү чук Комитетинин документалери- нын бирөөнө дедегеленин болза: «Херээжен киж апа- ка барганда, он бажынына камгалаа чөт, өскө төрүмө- дил, салып алган кул бо- лур. Ону дээр хой өңчү чир- тиркен тууду-на, он улам хайну неген турар».

Н. К. Кругская шөлүгө- ден чорой барган сөөлүндө- ла Солтү чүтүн херээжен- нери-биле харылааан үс- пөз. Ол харылааа ыланга Совет эрге-чаргыга үезинде онза бижиккан.

Таймырнын бөлүк херээ- женнери 1935 чылда Надежда Константиновнага белес кыл- дыр бижиккан каастан дээр- раан унты ийик чоруткан болган Таймыр национал ок- ругта чаа амдыралын ду- гайын чугалап турар чага бижээ.

Надежда Константиновна- нын харымы дораз-н кел- ген: «Красноярский крайны Таймыр национал округуну эргим херээженнере, аштер! Силерин чагааларын, си- лерин чоруткан чурттарыны болган бижиккан унты ийи- нерин алым. Бо бүгү дээр уулу-биле четтирген. Ийик кончур эки-лр, шүтү кыжы- лар ону сонуртат-дыр.

Силерин 50 херээжен ки- жилер напсөөртө кирип ту- рарына кончур өөрүп тур- мен, эргим аштер. Ам олар-

нын ажылыга чүгө дуза херет-тир. 13 херээженер райкүүсөөндө, беш херээ- женер округ күүсөөмдө ажылдап турарына баа өө- рүп тур мен. Оларын шү- тузуга ийи байр чедирим.

Национал улустар бижик- ке өөренип, амдыралын чаар- ты тургузуп, школаларга өөренип баа хой-нине амдыралын- га ийикейлиг кыргып турар- ына өөрүп тур мен. Баш- тайгы бажынар хайм хире берге дээрин билдир мен. Ми- чалза-ла, «дүмүккэ тулан- да бызза сүтж» джир-ле болж.

Н. К. КРУПСКАЯ. Таймырда амдырал аягы хунерде таныттымас кыл- дыр өскөрлөгөн. Ол национал округта ам чүс-чү херээжен- нер бажылар, эчирлер, зоо- техниктер бооп ажалдап тур- гар. Он-он херээженер ха- рымсагалыг удурут ажал- ларда. Чижээ, Екатерина Чу- ровца партиянын округ комит- етин секретари.

Жан КАЦЕР, ПМА-нын корреспонденти,

ХӨРЗҮННҮ ХАТТАН ҮРЕЛДИРБЕС

Тыванын деисекерин континенталдык кли- маты-биле баа хааа калдыкынын агар- болуусу-биле оңайлаа кылалыг. Моон түнө- линде хорунуун хаттан үрелишкенин көдө- ажал-айгыга чамдык берселери таарышты- ыр турар. Мош бистин «Кок-Тей» совхозтуг чижээндө көрүп болур. Ажыл-агийнчыл тары- га шөлдерини дүштүрү чүгө чылдын агар- бойду байлааларында хамаар- ып чамдык түнөлдөрин көрөлинер.

1968 чылга болдога 1965 чыл калдыкы- нын зөөс болганын билдирген. Ычлааажок ол- ык бүгү-ле чердерег дески зөөс бооп, чамдык өндөргө дүштүрүлгө, а чамдыкты тарыга кудулаткан. Ол чылдын совхоз тараа кулчу- ларынын бир гектарында он чүгө 2,8 цент- нер дүштүрү алган. 1966 чылда ыланга май, июнь айларда ол-ык хой дүшкөн болган хат

зөөс болган. Моон түнелинде биске кыза- ластык бир гектарында на 13,5 центнер дүжүт алдыган. Юбилейинг 1967 чылда бистин, та- раажыларымыс олар күжөжышкени биле ажал- дааннар. Ычкан агаар-бойду баа таарыма- лыг болган. 3292 центер тараа кулчуларын- нын бир гектарында на 14,6 центнер дүжүтү алган бис. 1965 чыл чүгө сүтүт чөк зөөс, сүт- гаттыг шөлдерин ажал-агылга бөзүн өө- рүчүг-зөөс түнөлдөрин берген болж. Он ка- дында май, июнь айлар ол-ык, чыстар чоң болган үнүштүг чогуу на өөп үрөү үезинде күштүг хаттар тыттып, хорунуун үрелишкени- нын болдурган, тараа кулчуларыннын дүжү- дү дмк кудулаткан.

Ындык берге байдаларын өөренип көргөш, совхозтун тараажылары хорунуун хаттан үр- ел чорутууга уур демиселер күштөдирген. Ол сорулга биле бүгү бригадалар чер ажалын ди- лдиктер системаже шилчөп. Хаттын күжү- биле демиселге ол бистин байдалыска кол арза деп санап турар бис.

1969 чылда ажал-айгыга бүгү тараа кулчу- ларын бирөөнүнче доора дүштү 58 метр ди- нинде чердерег тарыттыган турар болган хаттан баа-ла ол хире хемчөлдүг хоруну ди- лдиктер-биле камгалааттынар. Кааан үнүш- тер дымзылдын бергенде баа тараалаа болган тараа баштыг сенигенерин баш тыртат үеи эрте бээр, хоруну дилдиктерин чыгыт ажал- да кыжышкына кирер. Он алдыда бистер чыгыт чер ажалда кыжышкына КПЗ- 3,8 баа КПЗ 4 маршалыг аар кулчуларын- нын ажаллаар бис. Ол чорук чоң үнүштөри уууткар, черин шыгыт үндүрбөс, хоруну дооуунандырбас аргызы бөр. Тараа кулчу- ларын чамдык хаттан үрел чорутууга алдырып уур СЗН-24 баа СЗС-9 маршалыг селжалар-

биле, хары угда катоктамышан чорудары нор- дунгел.

1800 гектар тараа шөлүн хаттан камгалаар- биле долажыр ийи олурттур деисекерин 1968 чылда-ла белеткен эгелээр бис. Он алдыда 400 гектар шөлө дымч чөк өлөңи таралы, а 1969 чылда 500 гектар шөлө тарымы-биле хоудан үнер тараа баштыг олт үрелишин са- дып алыр бис. Чоокку сорулгалыг ийи, Аягы үеде чорутууну турар хемчегелер хоруну хат- тан үрелдирбесин ам-даа чедир харылааан тура-даа, ол дымч ажалыг түнөлдө берги келген болган моон сонгаар-да бөр.

Бистинг совхозтун байдалына ыланга чик составтыг хорунерге ол-шк тымалдырары- нын хемчегелери чугула ролду. Бо сорулга чыгыт адырттыган шөлдерин баа тын агро- техниктиг хемчегелерин ажалы биле чедип ап турар бис. Бо чамдык күстен эгелеп 1500 гек-

тар агыме болган күр черин үдүрехишкы- нын эде дээрн 100-100 маршалыг алушкыны- биле олараннар аралы ажалда чорудар бис. Бо талаа-биле 1968 чылда 600 гектар шөлө калган шөлөдөзүн эки түнөлдө шөр- гүсеп, Ычкалар ажалды кыжышкына шөлөдө эрткен дүштүрт зөөс чылда бөзүн 7 центнер (бир гектардан) дүжүт аалдыган турда, ол-ла шөлүд чамында мичал ажалда кылбаан шөл 1,7 центнер дүжүтү берген.

Хөрүнү хаттан камгалаар хемчегелери чүтүкдүг боттандырбаан, ук айттыгыны тымыгыт өзү-биле шитирлээр болган ту- кай техниканы чоң ажалыгы хаттын хөрүнө хоралыг сакдарын чайладыр.

А. ГЛАЗЫРДИН, «Кок-Тей» совхозтун кол агроному.

